

Засновники:

Департамент освіти і науки обласної
державної адміністрації
Івано-Франківський обласний інститут
послідиplomної педагогічної освіти
Адреса редакції:
76018 м. Івано-Франківськ,
пл. Міцкевича, 3
Телефон (03422) 52 24 93
Видається в ОППО

Рекомендовано до друку науково-методичного радую
ОППО протокол № 1 від 05.01.2021 р.

Головний редактор

ШЕЛЕМЕЙ Любов, проректор з науково-
методичної роботи та моніторингу якості
освіти Івано-Франківського ОППО

Редакційна рада:

БАРАБАШ Ольга, проректор з наукової
роботи Івано-Франківського ОППО, кандидат
педагогічних наук, доцент;
БИГУН Михайло, доцент кафедри менеджменту
та освітніх інновацій ОППО, кандидат фізико-
математичних наук;
ЗУБ'ЯК Роман, ректор Івано-Франківського
ОППО, кандидат педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

ВИЛУЩАК Тетяна, завідувач лабораторії
організації та навчальної діяльності;
ДУТЧАК Алла, методист лабораторії
управління та організації освіти;
МЕРДУХ Іван, завідувач лабораторії
природничо-математичних дисциплін,
кандидат біологічних наук;
МАЛИЙ Петро, методист лабораторії
природничо-математичних дисциплін;
НИЖНИК Ольга, завідувач лабораторії
управління і організації освіти;
ОСТРОВСЬКА Галина, завідувач кафедри
теорії та методики навчання, доктор
педагогічних наук, доцент;
ПІДЛИПНА Людмила, директор обласного
центру практичної психології та соціальної
роботи, кандидат психологічних наук;
РИМАР Віктор, завідувач лабораторії
дисциплін естетичного циклу та фізичного
виховання;
СТРИЛЬЧИК Галина, завідувач лабораторії
педагогічного досвіду та етнопедагогіки;
УМАНЦІВ Наталія, завідувач лабораторії
суспільно-філологічних дисциплін;
ФЛЯК Оксана, завідувач лабораторії
національного виховання;
ЮСИПЧУК Світлана, завідувач лабораторії
дошкільної та початкової освіти

Тези надруковано в авторській редакції

Оформлення і технічне редагування

Світлани ГРИТЧУК

Підп. до друку 23.06.2017. Гарнітура "Таймс".
Формат 60x84/8. Тираж 350 пр.
Ціна договірна

Складання, верстку та друк виконано в обласному
літературно-видавничому центрі ОППО

ДЖЕРЕЛА

Науково-методичний вісник № 3 (97), 2021

Свідцтво про реєстрацію серії ІФ № 317

серпень-жовтень

Виходить два рази на рік

ЗМІСТ

АДАМОВИЧ Галина. Невідомі сторінки педагогічної діяльності Ольги Дучимінської...3	
БАБИЙЧУК Тамара. Проектна діяльність студентів: історичний роман "Лаврін Капуста" Олександра Кухарчука.....4	
BOTWINA Renata, ROGUSKA Julia. Professor Tadeusz Slawek – an outstanding philologist and one of the most outstanding representatives of contemporary humanistic thought in Poland.....6	
БУНЯК Світлана. Державотворча діяльність останнього гетьмана України.....8	
ГОЛУБ Ніна. Увага до особистості в компетентнісно орієнтованій методиці навчання української мови учнів ЗЗСО.....10	
ГРИЦАК Наталія. Штрихи до методичного і над-методичного портрету Олени Ісаєвої..12	
ДАВИДЮК Людмила. Проблема інтегрованого навчання мов у лінгводидактичній спадщині Н. Пашківської.....14	
ДРОГОВИЦЬКИЙ Ігор. Чинники формування патріотичної свідомості молоді у літературі та документах національного руху спротиву середини ХХ ст.....16	
ЖИЗНОМІРСЬКА Оксана. Духовне становлення сучасної особистості – мірило успішного життєвого проєкту (концепція І. Д. Беха).....18	
КЕЛЕМБЕТ Людмила, ФЛЯК Оксана. Богдан Ступарик – видатна постать в освіті...20	
КЛИМЕНКО Жанна. Формування уявлення учнів про подвижницьку діяльність українських перекладачів.....23	
KOSTYSHYN Z., KOSTYSHYN A., LUKACH U., ILNYTSKA O., REPETSKA O., Future doctors' communicative competence as an important factor of qualified healthcare provision.....25	
МАКСИМ'ЯК Лідія. Петро Лосюк – зачинатель гуцульської етношколи та гуцульщинознавства.....27	
МАЛКОВИЧ Мирослава. Формування гендерних уявлень дітей дошкільного віку творами В. Сухомлинського31	
ОГРКО Олег. Український педагог, богослов і релігієзнавець о. доктор Іван Музичка....33	
ОЛЕКСЮК Ірина. Марія Іванівна Равшер – дочка Черемшинового села.....37	
ОСТРОВСЬКА Галина. Образ гетьмана Мазепи у шкільному навчанні-дослідженні....40	
ПОДОБЕД Олена. З Україною в серці: громадська діяльність Євгенії Сакевич Даллас (кінець 1980–1990 рр.).....43	
РЕБРИК Наталія. Великий чин Ірини Невицької (1886–1966).....45	
ROGUSKA Julia, BOTWINA Renata. Tribute to Jerzy Limon – great anglicist and founder of Gdansk Shakespeare Theatre.....47	
СКОМОРОВСЬКА Наталія. Ліна Костенко "Маруся Чурай": методика метафоричного аналізу тексту.....49	
СЛИЖУК Олеся. Дитинство видатних митців у сприйнятті молодших підлітків.....51	
СТРОГАНОВА Ганна. Дидактичне забезпечення національного виховання на уроках української мови (у контексті педагогічної спадщини Івана Огієнка).....54	
ТОКМАНЬ Ганна. Євген Плужник: постать українського інтелігента в історії та образ у поезії.....56	
ТРЕТЯК Ольга. Роль творчості Параски Хоми у формуванні ціннісного ставлення учнів до українського народного мистецтва.....58	
ФЕЦАН Тетяна. Зasadничі підходи до структурування навчального матеріалу в підручнику "українська мова для турецькомовних громадян (базовий рівень)".....60	
ХАРЛАМОВ Михайло. Особливості життя та діяльності Василя Смирнова – видатного діяча у галузі пожежно-технічної освіти України (1881–1938 рр.).....62	
ЧЕПУРКО Олена. Сучасний історичний роман як засіб формування національної свідомості шкільної молоді.....64	
ШИНГОФ Ірина. Роль визначних діячів науки і культури у формуванні професійного саморозвитку вчителя-словесника.....66	
ШУЛЯР Василь, ГЛАДИШЕВ Володимир. Постать Миколи Вінграновського у шкільній програмі "Література рідного краю".....68	
ЯКОВИШИН Руслан. Соціальна робота як важливий інструмент соціальної політики і вид професійної діяльності по наданню допомоги потребуючим верствам населення.....70	
ЯКОВЧУК-БЕСАРАБ Валерій. Дочка Підгірянського краю.....72	
JAKUBOWSKA-KRAWCZYK Katarzyna. Dr Grazyna Pazdro – pedagog oddany budowie polsko-ukrainskiego dialogu.....75	

• Рукописи не рецензуються і не повертаються

• Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього
основного змісту

• За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори публікацій

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ УЧНІВ ПРО ПОДВИЖНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Уже давно аксіомою стала теза про високу місію перекладної художньої літератури в духовному поступі українців. Попри те, що в різні часи переклад українською мовою забороняли, а перекладачів не лише цькували, а й знищували фізично, перекладне письменство стало важливим джерелом живлення літературної мови, сприяло збагаченню оригінальної літератури і становленню національного театру. Історія українського художнього перекладу – це історія особистостей, які йшли на самопожертву заради того, щоб донести українському читачеві світові перлини його рідною мовою і тим самим підтримувати та розвивати його українську ідентичність в умовах тоталітарної системи. Саме тому в ході вивчення української та зарубіжної літератур важливо увиразнювати роль української перекладацької школи як могутнього надбання й чинника розвитку нашої культури.

Робота щодо формування уявлення учнів про подвижницьку діяльність українських перекладачів найефективніше може вестись у старших класах філологічного профілю. Однак окремі штрихи такої роботи можуть систематично мати місце в ході уроків і позакласних заходів, починаючи вже з 5 класу. Орієнтуючись на шкільну програму, доцільно висвітлювати подвижництво І. Франка, Лесі Українки, М. Зерова, А.Кримського, М. Драй-Хмари, Г. Кочура, М.Лукаша, Д. Паламарчука, М.Рильського, В. Стуса та багатьох інших тлумачів.

Добираючи інформацію про перекладачів, пропонуємо орієнтуватись на такі принципи:

1. Урахування особливостей часу, за якого жив перекладач.
2. Звернення уваги на яскраві факти, сторінки його життя.
3. Висвітлення особистих зв'язків перекладача і письменників.
4. Ознайомлення з історією створення перекладу (якщо вона цікава).
5. Використання відомостей про здобутки на ниві перекладу.
6. Наведення фактів, що свідчать про визнання перекладацької праці.
7. Звернення до різноманітних біографічних джерел [4, с. 142–146].

У ході уроків і позакласних заходів радимо використовувати різні **прийоми і види навчальної діяльності**: біографічна довідка або розповідь, складання візитки перекладача, читання й обговорення віршів, присвячених перекладачам, розроблення фейсбук-сторінки перекладача, обговорення макету пам'ятника перекладачам, створення лепбуків, мотиваторів, колажів, інформаційних та інфографічних плакатів, мультимедійної презентації на тему "Українська перекладацька школа" тощо [5, с. 8]. Щодо форм

роботи вчителя, то цікавими можуть бути літературні вечори, присвячені перекладачам, факультатив "Українські майстри перекладу", виставки та презентації кращих перекладних видань, а також публікації про видатних діячів українського перекладу.

Щоб створити історико-культурне підґрунтя для усвідомлення учнями громадянського подвигу тлумачів, доцільно приділяти увагу **висвітленню колоніальних умов, в яких тривалий час функціонував український переклад**. Школярам важливо донести думку про те, що майстри вітчизняного перекладу змушені були жити у світі тотальних обмежень і заборон. Сучасна дослідниця Л. Коломієць визначає такі особливості перекладу в колонізованому світі: заохочення до уніфікованого стилю, для якого визначальною є тоталітаризуюча нарація; тенденція до безверсійного перекладу [6, с. 25] (наприклад, за радянських часів сонети Шекспіра вивчалися виключно в перекладах С. Маршака).

Розглядаючи функціонування художнього перекладу за часів російської імперії та в межах радянського канону світової літератури, науковці звертають увагу на низку чинників, які гальмували перекладацьку діяльність [2; 8; 10]. Серед них виділимо такі:

1. Заборона або обмеження вибору мови для перекладу.

Учитель може повідомити учням про Емський указ 1876 р., який повністю забороняв переклади українською мовою, заборону в радянську добу перекладати зарубіжні твори національними мовами до появи російськомовного перекладу, розгром редакції журналу "Всесвіт" у 1978 р. та інші факти тиску на перекладацтво.

2. Обмеження вибору творів для перекладу (так, у СРСР дозволеними були фактично лише ті, що не суперечили радянській ідеології).

3. Обмеження інтерпретаційної свободи перекладача.

Однак, незважаючи на ці чинники, яскраві представники української перекладацької школи чинили опір диктаторським законам. Зокрема він виявлявся і у виборі мови та творів для перекладу, і в українізації перекладів М. Лукашем, і у відверто громадянському спрямуванні назви перекладу вірша Кіплінга "If" В. Стусом ("Синові" – як глибоко вистраждане послання власному сину й усім синам України). Опір системі відчутний навіть у виборі псевдоніму М. Хомичевським (Борис Тен). Сучасний перекладач Р. Паранько звертає увагу на те, що такий вибір уже можна назвати політичною заявою. Адже "Борис Тен прямо заявляє, що наша культура, наша національна спадщина має прямий зв'язок з античними загальноєвропейськими коренями. Він обирає своїм псевдонімом саме давньогрецьку

назву нашої найголовнішої ріки" [1]. Учні можна спонукати замислитись над питанням: чому саме такий псевдонім обрав тлумач, що він може символізувати?

У зв'язку з викладеним вище цікавим може бути **вивчення твору в контексті біографії перекладача**. "...Кожен перекладач – це, звичайно, індивідуум, індивідуальність, тож очевидно, в перекладі якоюсь мірою відбивається і його особа", – зазначав Г. Кочур, пишучи про М. Лукаша [7]. Знаючи основні віхи трагічної біографії Г. Кочура, учні зможуть відчувати, що саме перекладач хотів сказати українцям рядками перекладеного ним "Гамлета": "*Звихнувся час наш. Мій талане клятий, / Що я той вивих мушу виправляти!*". У перекладах багатьох українських тлумачів лунає відгомін часу, в якому вони жили, реальних подій їхнього життя. Зважаючи на це, доцільно пропонувати учням замислюватися над **особистісними мотивами вибору твору для перекладу, взаємозв'язками між фактами їхнього життя, особливостями національно-культурної ситуації в країні і конкретними перекладацькими рішеннями** [3, с. 43].

У ході порівняння оригіналу й перекладу часто в учнів виникає незрозуміння, чому так чи інакше вчинив перекладач, чому обрав саме таке перекладацьке рішення, а звідси й неправильний висновок про його майстерність. Зокрема досить часто школярі неадекватно сприймають пошуки М. Лукаша саме тому, що не розуміють його перекладацьку стратегію. Старшокласників, які поглиблено вивчають літературу, можна ознайомити з поняттям **ідеологічна адаптація**, що передбачає використання оригіналу "для висловлення ідей, співзвучних часові і просторові, в яких перебуває перекладач" [11]. До ідеологічної адаптації вдавалися радянські цензори з метою формування радянського канону літератури. Українські перекладачі застосовували прийоми ідеологічної адаптації як спосіб опору, вияву власного "Я". "Ідеологічна

адаптація першотвору в перекладі часто була пов'язана з бажанням сказати те, чого не можна було сказати у власному творі через цензуру" [11]. Саме прагненням Лукаша розвивати українську мову й культуру можна пояснити його тяжіння до народнописанного стилю, насичення перекладів призабутими або рідковживаними українськими лексемами, фразеологізмами.

Цікавим може бути такий вид роботи, як **встановлення біографічних паралелей між життям і творчістю автора оригіналу й перекладача або між життям перекладача і перекладеним ним твором**. Одинадятикласникам можна запропонувати замислитись над паралелями між життям В. Стуса і його перекладом фрагменту поезії Р. М. Рільке "Орфей. Еврідіка. Гермес", який увиразнює біль розлуки поета з дружиною. Стимулювати учнів до встановлення паралелей між життям автора твору й біографією перекладача можна в ході вивчення роману М. де Сервантеса "Пригоди Дон Кіхота". Перед цим варто запропонувати їм біографічну розповідь про М. Лукаша. Р. Семків слушно зауважує, що М. Лукаш, який перекладав "Дон Кіхота" наприкінці 60-х – початку 70-х рр. ХХ ст., почувався в ситуації Сервантеса, який пише в борговій в'язниці [9]. Спираючись на біографічні факти з життя автора й перекладача, а також текст роману, учні зможуть встановити асоціації між описаним у творі й тогочасними реаліями як українського життя взагалі, так і життя одного з найвидатніших вітчизняних перекладачів.

Отже, робота з формування уявлення учнів про подвижництво перекладачів буде ефективною, якщо вестиметься систематично, а вчитель спиратиметься на запропоновані принципи добору біографічного матеріалу, спонукатиме учнів до осмислення історико-культурного тла перекладацької діяльності, роздумів над фактами життєпису перекладачів та їхніми перекладацькими рішеннями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Житомирські літературні міфи, які вплинули на всю Україну (2020 р.). Українське радіо. URL: <https://cutt.ly/vRjxp2i>
2. Зорівчак Р. (2005). Український художній переклад як націєтворчий чинник. Літературна Україна, 1, 7.
3. Клименко Ж. В. (2013). Вивчення твору в контекстах біографії перекладача та часу створення перекладу. Всесвітня література в школах України, 6, 43–46.
4. Клименко Ж. В. (2006). Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів: Монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.
5. Клименко Ж. В. (2021). Формування уявлення учнів про історичну місію українського перекладацтва. Всесвітня література в школах України, 1, 2–9. URL: <https://cutt.ly/3RxxjPg>
6. Коломієць Л. В. (2004) Концептуально-методологічні засади сучасного українського перекладу (на м-лі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. Київ: Вид.-полігр. центр "Київський університет".
7. Кочур Г. (1991). Із спадщини Миколи Лукаша. Дніпро, 2, 126.
8. Рудницька Н. (2015) Переклад як засіб формування радянського канону світової літератури: ідеологічний аспект. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство, 3, 48–53. URL: <https://cutt.ly/VRjzCqJ>
9. Семків Р. (2019). Дон Кіхот М. Лукаша – перлина українського перекладу URL: <https://cutt.ly/HRjz5xK>
10. Стріха М. (2006) Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. К.: Факт – Наш час.
11. Чередниченко О. (2009). Перекладацький доробок Григорія Кочура. Всесвіт. 5–6, 185–190. URL: <https://cutt.ly/bRjxzNH>

